

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΚΕΝΤΡΟ ΓΡΑΦΗΣ

Συστημική Λειτουργική Γλωσσολογία

*Διερευνώντας τις δυνατότητες εφαρμογής της στη
διδασκτική των αρχαίων ελληνικών
μέσα από το παράδειγμα διδασκαλίας
ακαδημαϊκού λόγου
στο Κέντρο Γραφής*

Σαμιώτη Γιώτα

Δρ. Γλωσσολογίας, Εκπαιδεύτρια Κέντρου Γραφής

Συστημική Λειτουργική Γλωσσολογία / Γραμματική (ΣΛΓ)

(Halliday & Hasan 1989, Halliday 1994)

Σύμφωνα με τον Πολίτη (2003: 127) η πρόσληψη / ερμηνεία και η διδακτική ενός κειμένου προϋποθέτουν:

1. την αναγνώρισή του ως είδους λόγου (genre) με:
  - επικοινωνιακό στόχο /στόχους
  - οργανωτικό πρότυπο, που έχει υιοθετήσει μια κοινότητα λόγου
  - μορφοποιημένα υπό την επίδραση πολύ συγκεκριμένων συμφραστικών παραγόντων
2. την ένταξή του σε ένα σύμπαν ομοειδών λόγων, μιαν αποικία ειδών λόγου (discourse ή genre colony) (Hoey 2000 / Bhatia 2002) με ομοιότητες αλλά και διαφορές σε:
  - στόχους
  - οργανωτικές συμβάσεις
  - λεξικό-γραμματικά γνωρίσματα
3. τη ΣΓΑ ως εργαλείο ανάλυσης του κειμένου

(Πολίτης, 2003:127)

Τι είναι η ΣΛΓ

Μια «γραμματική» σύμφωνα με την οποία:

- *οι επικοινωνιακές πράξεις σχετίζονται συστηματικά με τη γλώσσα*
- *επιλέγοντας για την πραγμάτωσή τους μέσα από τρεις δεξαμενές σημασιών (μεταβιβαστικότητα, τροπικότητα, θεματικότητα)*
- *επιδιώκει να περιγράψει τον τρόπο λειτουργίας της γλώσσας στο πλαίσιο επανερχόμενων κοινωνικών περιστάσεων και όχι τη δομή της ως κλειστού συστήματος*

(Halliday & Hasan 1989, Halliday 1994)

(Πολίτης, 2003:127)

Τι είναι η ΣΛΓ

- Κοινωνική θεώρηση της γλώσσας.
- Η γλώσσα ως σημαντική πηγή κατασκευής και ανταλλαγής νοημάτων για να κατανοήσουμε τον κόσμο, τον εαυτό μας και τις μεταξύ μας σχέσεις.
- Η γλώσσα γεννά τις σημασίες κατά τη χρήση της σε «πραγματικές» περιστάσεις επικοινωνίας.
- Άμεση σχέση μεταξύ γλώσσας και κοινωνικοπολιτισμικής δομής
- Η γραμματική προσανατολισμένη στη σημασιολογία και στη λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων με βασική έννοια τη σημασία και όχι τη δομή.
- Η γλώσσα ως ένα σύστημα σχέσεων, όπου οι δομές εκλαμβάνονται ως οι πραγματώσεις αυτών των σχέσεων.

ΣΛΓ στην εκπαιδευτική πράξη

- Αρχική εφαρμογή στο εκπαιδευτικό σύστημα της Αυστραλίας
- Martin και ο Rothery (Rothery, 1996 στο Feez, 2002: 54)
- Κατηγοριοποίηση τύπων κειμένων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε 5 οικογένειες κειμενικών ειδών με ξεχωριστά κειμενικά χαρακτηριστικά που πραγματώνονται με συγκεκριμένους λεξικογραμματικούς τύπους και μηχανισμούς συνοχής

Διδασκαλία κειμενικών ειδών των θετικών επιστημών

Σχηματοποιημένη διδασκαλία σε 3 κυκλικά στάδια:

1. Επαφή των μαθητών με πρωτοτυπικά μοντέλα του προς διδασκαλία κειμενικού είδους και ανάλυση του κειμένου με εργαλεία της ΣΛΓ (στάδιο αποδόμησης).
2. Υποβοηθούμενη από τη διδάσκουσα παραγωγή κειμένου, όπου οι μαθητές χρησιμοποιούν και εφαρμόζουν τις παρατηρήσεις για τη δομή, τα χαρακτηριστικά και το συγκεκριμένο που προέκυψαν από το προηγούμενο στάδιο (στάδιο από κοινού δόμησης).
3. Αυτόνομη παραγωγή του κειμενικού είδους από τους μαθητές (στάδιο ανεξάρτητης δόμησης).

Εφαρμογή της ΣΛΓ στην εκπαιδευτική πράξη Σύνταξη

- [1] Αστυνομικοί καταπατούν τα δικαιώματα των κρατουμένων, σύμφωνα με το Αρχηγείο της Αστυνομίας, το οποίο εξέδωσε έγγραφο για την ενημέρωση των αστυνομικών για τις υποχρεώσεις τους έναντι των κρατουμένων.
- [2] Υπάρχουν φήμες ότι τα δικαιώματα των κρατουμένων καταπατούνται. Εκδόθηκαν δελτία πληροφοριών με τα δικαιώματά τους, τα οποία διανεμήθηκαν σε όλα τα αστυνομικά τμήματα.

[1] *Αστυνομικοί καταπατούν τα δικαιώματα των κρατουμένων, σύμφωνα με το Αρχηγείο της Αστυνομίας, το οποίο εξέδωσε έγγραφο για την ενημέρωση των αστυνομικών για τις υποχρεώσεις τους έναντι των κρατουμένων.*

- Σαφής αιτιακή σχέση ανάμεσα στους Δράστες και στο γεγονός μέσα από τη χρήση της ενεργητικής σύνταξης και την «αποκάλυψη» των Δραστών (αστυνομικοί), εφόσον ρητά δηλώνεται πως οι *αστυνομικοί* είναι εκείνοι που *καταπατούν* τα δικαιώματα των κρατουμένων.

«κατηγορική τροπικότητα» (*καταπατούν*)

που δηλώνει σιγουριά και έτσι υπογραμμίζει την αιτιότητα των δραστών και την απόδοση ευθυνών για τη συγκεκριμένη πράξη.

- Η συσχέτιση των Δραστών (των αστυνομικών δηλαδή) με το συμβάν (την καταπάτηση των δικαιωμάτων) επιτείνεται από το γεγονός ότι η ενέργεια καταγγέλλεται από την ίδια την αστυνομία.
- Η σχέση του Δράστη με το γεγονός υπογραμμίζεται με τη χρήση ενεργητικής σύνταξης (...*το Αρχηγείο της Αστυνομίας, το οποίο εξέδωσε το έγγραφο...*) και της προθετικής φράσης *για την ενημέρωση των αστυνομικών*, η οποία υποδηλώνει εμπλοκή των αστυνομικών, αφού πρέπει να ενημερωθούν, προκειμένου να μην επαναλάβουν την ενέργεια αυτή.

[2] *Υπάρχουν φήμες ότι τα δικαιώματα των κρατουμένων καταπατούνται. Εκδόθηκαν δελτία πληροφοριών με τα δικαιώματά τους, τα οποία διανεμήθηκαν σε όλα τα αστυνομικά τμήματα.*

- Οι λεξικογραμματικές επιλογές λειτουργούν για τη συγκάλυψη του Δράστη, με τη χρήση της παθητικής σύνταξης *τα δικαιώματα των κρατουμένων καταπατούνται* στην οποία δεν δηλώνεται το ποιητικό αίτιο, ο ουσιαστικός δηλαδή Δράστης, με αποτέλεσμα οι συνθήκες αιτιότητας να παραμένουν αδιευκρίνιστες και να μην γίνεται απόδοση ευθυνών.
- Όμοια, στην επόμενη πρόταση του κειμένου χρησιμοποιείται παθητική σύνταξη χωρίς να δηλώνεται το ποιητικό αίτιο, γεγονός που οδηγεί κι αυτό στην αποσιώπηση των δραστών, αφού η πληροφορία σχετικά με το ποιοι εξέδωσαν τα δελτία πληροφοριών ενδεχομένως να οδηγούσε στην έμμεση συσχέτιση των Δραστών, δηλαδή στο να καταστεί σαφές ποιοι καταπάτησαν τα δικαιώματα των κρατουμένων.
- Παράλληλα, η φράση *Υπάρχουν φήμες*, που δηλώνει αβεβαιότητα, μετριάζει τη σοβαρότητα του συμβάντος, αφού το παρουσιάζει ως κάτι που δεν είναι σίγουρο. Κατ' επέκταση μετριάζεται η ευθύνη των Δραστών.

Λύκου, Χ. (2000)

Εφαρμογή της ΣΛΓ στην εκπαιδευτική πράξη Νεοελληνική Γλώσσα: Διαφημιστικό κείμενο

Η νέα δύναμη των εταιρειών Δέλτα και Singular

Αυτή η είδηση διαβάζεται «δυνατά». Από σήμερα, η Internet Hellas ενώνει τη δύναμή της με τις εταιρείες Δέλτα και Singular. Τον μεγαλύτερο υπό σύσταση Όμιλο Πληροφορικής στην Ελλάδα. . . . Τώρα, η Internet Hellas γίνεται ο πρώτος e-business catalyst στην Ελλάδα και διοχετεύει την εμπειρία της αποκλειστικά στις επιχειρήσεις. Γνωρίζει τις ανάγκες τους, δημιουργεί ειδικά προγράμματα και συμβουλεύει. Η Internet Hellas μιλά ελληνικά την παγκόσμια γλώσσα του διαδικτύου και οδηγεί τις επιχειρήσεις, ανάλογα με το μέγεθος και τις ιδιαιτερότητες του αντικειμένου τους, στους δρόμους της οικονομίας. Με την ουσιαστική υποστήριξη της Δέλτα και της Singular, η Internet Hellas μετατρέπεται στον προσωπικό e-business catalyst της επιχείρησής σας και έχει ένα όραμα. Το όραμά σας για να κατακτήσετε την κορυφή.

Λύκου, Χ. (2000)

• Στόχος κειμένου: προώθηση του διαφημιζόμενου προϊόντος, η εταιρεία Internet Hellas που αναπαριστάται ως μια δυναμική, ενεργητική και ισχυρή οντότητα μέσα συγκεκριμένες γραμματικοσυντακτικές επιλογές που γίνονται λόγω συγκεκριμένων σχέσεων μεταξύ γλώσσας και κοινωνικοπολιτισμικής δομής.

1. Δράστης συγκεκριμένη επιλογή ρημάτων που δηλώνουν διαδικασίες πράξης και δράσης:

Η Internet Hellas ως οντότητα με ιδιότητες ιδιαίτερα σημαντικές για μια εταιρεία και για την εξασφάλιση της εμπιστοσύνης και την προσέλκυση των άλλων επιχειρήσεων:

- πράττει, δρα, είναι δυναμική και ενεργητική

ενώνει τη δύναμή της, διοχετεύει την εμπειρία της, δημιουργεί ειδικά προγράμματα και οδηγεί τις επιχειρήσεις.

- σκέφτεται και να έχει νοητικές ιδιότητες

γνωρίζει τις ανάγκες των επιχειρήσεων

- μιλά και μπορεί να διατυπώνει τις απόψεις της

συμβουλεύει και μιλάει.

2. Χρήση δομών μεταβιβαστικότητας ως Δράστης σε κύριες προτάσεις: Η Internet Hellas αναπαριστάται ως μια ανεξάρτητη και αυτόνομη οντότητα

3. Μοναδικός Δράστης του κειμένου, με εξαίρεση τη δευτερεύουσα πρόταση για να κατακτήσετε την κορυφή, της προσδίδει ισχύ και υπεροχή. Η Internet Hellas κατασκευάζεται ως μια οντότητα ισχυρή, δυναμική και κυρίαρχη× η κυριαρχία της στο κείμενο παραπέμπει στην κυριαρχία της στην αγορά στον συγκεκριμένο τομέα.

4. Αποφυγή οποιασδήποτε αναφοράς στο ανθρώπινο δυναμικό που συνθέτει την εταιρεία: Η εταιρεία ως ένα συμπαγές σύνολο με μεγάλο κύρος.

Εφαρμογή της ΣΛΓ στο Κέντρο Γραφής

Ύπαρξη κοινού ακαδημαϊκού ύφους στις επιστήμες ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

- Ταξινόμηση φαινομένων και αντικειμένων μέσω της συστηματικής κατηγοριοποίησής τους σε ιεραρχημένες δομές για την καλύτερη περιγραφή και οργάνωση της πραγματικότητας
- Κατονομασία φαινομένων και αντικειμένων με ορισμούς και ειδικούς τεχνικούς όρους
- Ταξινόμηση διαδικασιών που ευθύνονται για τις σχέσεις μεταξύ φαινομένων και αντικειμένων βάσει λογικών ακολουθιών

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΕ ΣΗΜΑΣΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ/ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ/ΔΟΜΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- Υψηλή λεξική πυκνότητα, που ορίζεται ως μεγάλη συγκέντρωση λέξεων περιεχομένου σχετικά μικρή συγκέντρωση γραμματικών λέξεων.
- Ονοματοποίηση μέσω γραμματικής μεταφοράς, δηλαδή προτίμηση και αντικατάσταση μιας ρηματικής δομής από ονοματική.
- Συντακτική αμφισημία λόγω της προτίμησης στην ονοματική δομή και στην αποσιώπηση του δρώντος προσώπου.
- Σημασιολογική ασυνέχεια λόγω διαφορετικής λογικής σύνδεσης φαινομένων και αντικειμένων από την αναμενόμενη.

(Αραποπούλου & Γιαννουλοπούλου, 2001)

Εφαρμογή της ΣΛΓ στο Κέντρο Γραφής Κειμενική Στάση στα ακαδημαϊκά κείμενα μέσα από την τροπικότητα

➤ Μετριαστικοί μηχανισμοί (hedges)

π.χ. τροπικά ρήματα *μπορεί, είναι πιθανό, ενδέχεται, είναι δυνατόν*
άλλες φράσεις/ρήματα *ίσως, ελπίζω, νομίζω, πιθανότατα, μόνο, απλώς*

➤ Εμφατικοί μηχανισμοί (boosters) π.χ *φυσικά, αποκλειστικά, ολοκληρωτικά, εμφανώς, μάλιστα*

➤ Βεβαιωτικές εκφράσεις *βέβαια, είναι βέβαιο, βεβαιότατα, φυσικά*

➤ Δείκτες τοποθέτησης (attitude markers) π.χ. *είναι αξιοσημείωτο, ενδιαφέρον, ανησυχητικό, στην πραγματικότητα*

➤ Φράσεις που δηλώνουν ψυχοδιανοητικές καταστάσεις των ομιλητών

γνώμη, άποψη, πιστεύω, νομίζω, σκέφτομαι, προσωπικά, κατά τη γνώμη μου, κατά την αντίληψή μου, έχω την αίσθηση

➤ Συνοπτικό γενικά

➤ Αναφορά στο εγώ/ εμείς (self-mention)

ΣΛΓ

στη διδακτική των αρχαίων ελληνικών

???

? Χρήση γλώσσας σε συγκεκριμένες πολιτισμικές/κοινωνικές/πολιτικές δομές
είδος κειμένου
γραμματικοσυντακτικές επιλογές ?

Οι μαθητές/τριες μελέτησαν τη γλώσσα στη διαχρονία της σημασιολογικά και μορφολογικά και κατέληξαν σε χρήσιμα συμπεράσματα για τη σχέση της γλώσσας με την κοινωνική και πολιτική οργάνωση του συνόλου των ανθρώπων που τις χρησιμοποιεί.

Τσαρούμη, 2021

ΣΛΓ

στη διδακτική των αρχαίων ελληνικών

«έκκλησία, αὐτοκράτωρ, πρεσβευτής».

Αρχικά, προβληματίστηκαν για τη μετατόπιση στη σημασία των λέξεων αυτών και διαπίστωσαν ότι, για παράδειγμα, η χρήση τη λέξης «έκκλησία» αποκαλύπτει το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο της κοινωνίας που τη χρησιμοποιεί, ότι δηλαδή από περιεχόμενο καθαρά πολιτικό απέκτησε περιεχόμενο καθαρά θρησκευτικό. Η επισήμανση από την εκπαιδευτικό ότι η λέξη προέρχεται από την πρόθεση ἐκ και το ρήμα καλώ βοήθησε να καταλάβουν ότι, ξεκινώντας από τη σημασία της συγκέντρωσης ανθρώπων, στην αρχαία ελληνική πόλη-κράτος ήταν η συνέλευση των πολιτών με πολιτικές εξουσίες, ενώ στη νέα ελληνική, με καθοριστικό σημείο την εμφάνιση του Χριστιανισμού, χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τη συγκέντρωση ή τον χώρο όπου συγκεντρώνονται οι Χριστιανοί. Επομένως, αντιλήφθηκαν ότι η σημασία των λέξεων γεννιέται μέσα σε συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες και εξυπηρετεί τις ανάγκες των ανθρώπων που τη χρησιμοποιούν.

Τσαρούμη, 2021

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αραποπούλου, Μ. & Γιαννουλοπούλου, Γ. (2001) Η χρήση της γλώσσας στα μη γλωσσικά μαθήματα: ο λόγος των επιστημών. Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός. *Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα* https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e7/index.html
- Λύκου, Χ. (2000). Η συστημική λειτουργική γραμματική του Μ. Α. Κ. Halliday. *Γλωσσικός Υπολογιστής*. 2: 57-71.
<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/articles/print/lykoy/index.htm>
- Πολίτης, Π. (2003) Συστημική- λειτουργική γλωσσολογία, αποικίες ειδών λόγου κι ένα παράδειγμα. Επιμ. Ι.Ν. Περτσινάκης & Α. Τσαγγαλίδης, Πρακτικά συνεδρίου, *Γλώσσα και Λογοτεχνία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Ιωάννινα, 16-17 Μαΐου, 127-149
- Schulze, J.M. (2015). Academic Language, English Language Learners, and Systemic Functional Linguistics: Connecting Theory and Practice in Teacher Education. *The CATESOL Journal*, 27: 109-130.
- Τακούδα Χ. Δ. (2016) *Η διδασκαλία του ελληνικού ακαδημαϊκού λόγου σε ξενόγλωσσους φοιτητές. Διδακτορικές Διατριβές. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*. Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας
- Τσαρούμη, Σοφία (2021) *Ο κριτικός γραμματισμός στη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στο Λύκειο: σχεδιάζοντας και υλοποιώντας εκπαιδευτικές παρεμβάσεις*. Διπλωματική Εργασία. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο